

Szakfordító szakmai nap

(Gödöllő, 2015. január 22.)

Seidl-Péché Olívia

E-mail: olipech@gmail.com

2015. január 22-én rendezte meg idei Szakfordító szakmai napját a gödöllői Szent István Egyetem. A rendezvénynek helyt adó Rectori Díszterem megtelt fordítókkal, tolmácsokkal, a fordító irodák képviselőivel és a különböző felsőoktatási intézményekben szakfordítást és tolmácsolást oktató szakemberekkel, sőt a felfokozott érdeklődésnek köszönhetően többeknek már csak a díszterem előterében jutott hely. Az előadásokról és a délutáni kerekasztal beszélgetésről a fordit.hu hangzó felvételt is készített.

A konferenciát dr. Káposzta József dékán (SZIE GTK) nyitotta meg, aki bevezetőjében a multikulturalizmus fontosságát hangsúlyozta. Őt követte dr. Villányi József (DG TRAD, Head of Hungarian Translation Unit) köszöntője, aki Umberto Eco, a neves olasz író és gondolkodó gondolatát helyezte előtérbe, miszerint „Európa közös nyelve a fordítás”.

A délelőtti előadások középpontjában a terminológia szakfordítóképzésben honos innovatív oktatási lehetőségei és módszerei álltak. Dr. Veresné dr. Valentinyi Klára (SZIE TTK) előadása *Olvassuk újra a „klasszikusokat”! Terminológia témájú cikkek a Szaknyelv és Szakfordítás* című kiadványban címmel úttörő kezdeményezésre vállalkozott, mivel az elmúlt 11 év SZASZA (*Szaknyelv és Szakfordítás*) köteteit újraolvasva – 1999/2000-ben jelent meg az első szám, azóta 12 kötetet adtak ki – gyűjtötte ki a terminológiával foglalkozó szakcikkeket. Ezek a cikkek odaadhatóak és igen hasznosak lehetnek a jelenlegi fordításhallgatók számára, mivel a tárgyalt témák tekintetében ma is releváns információkat tartalmaznak. A terminológia témakörében született összesen 22 cikk némelyike a terminus definiálásával, megkülönböztető jegyeinek feltárásával, valamint a terminologizáció és determinologizáció jelenségével foglalkozik (Heltai P. 2004. Terminus és köznyelvi szó). Más cikkek tematikájának középpontjában változatos témakörök állnak, mint a terminológiai helyzet leírása (Kiss Á. 2004. Gyakorlati terminológia), a nyelvi rendszerek különbözősége (Heltai P. 2010. Terms in English and Hungarian Specialized Texts.), az uniós szóincs, illetve a környezetvédelem témakörében alkotott új szavak esetében tapasztalt egységesítési nehézségek (Dróth J. 2004. A magyar szaknyelvi terminológia egységesítésének igénye a szakfordításban/Várnai J. Sz. 2004. Az európai uniós terminológia magyar nyelvű egységesítése), a terminusok fordítása kapcsán felmerülő átváltási műveletek és fordítási stratégiák (Dróth J. és

Tomcsányi G. 2005–2006. Az üregi nyúl mint egzotikus európai állat), a betűszók fordítási nehézségei (Papp N. 2004. terminológia és reáliák. Különös tekintettel nemzetközi szervezetek, rövidítések angol–magyar fordítási kérdéseire), illetve a terminusok helyesírásának problematikája (Zimányi Á. 2004. A fordítások időszzerű nyelvhelyességi és helyesírási kérdései). Ez utóbbi téma azért is érdemel különös figyelmet, mert az egybe és a különírás különböző jelentéseket hordozhat, mint például a: *veszélyes hulladék szállítás/veszélyes hulladékszállítás*. A hivatkozott cikkeket tartalmazó SZASZA-kötetek jelenleg teljes terjedelmükben elérhetőek online formában a nagyközönség számára: <http://tti.gtk.szie.hu/oktatas/szakforditokepzes/kiadvanyaink>.

A második előadó, dr. Fischer Márta (BME INYK), a terminológiaoktatás legkritikusabb kérdéseit három kérdőszóval fogalmazta meg, amelyek a „mit?, mennyit?, hogyan?”. Fischer hangsúlyozta, hogy a képzőintézménynek mindeképpen döntenie kell arról, külön órában történjen-e a terminológia tárgy oktatása, vagy hogy a terminológia oktatását nyelvhez és/vagy szakterülethez köti-e. A képzés során folytatott terminológia oktatás kétségtelenül legfontosabb feladata tudatosítani a hallgatókban, hogy mi a terminus, illetve arra érzékennyé tenni őket, hogy adott terminus esetében létezik-e/létezhet-e másik megoldás is. Ennek érdekében célszerű a képzés során a hallgatókkal összegyűjteni a szakirodalomban előforduló különböző terminusdefiníciókat. Érdemes a képzés során számos példa közös fordítása és átbeszélése segítségével a hallgatók érzékenységet finomítani abban a tekintetben, hogy később önállóan is meg tudják ítélni, meddig tart a fordító szabadsága a fogalom célnyelvi leírásakor, és maguk is eljussanak azoknak a szó szerkezeteknek a beazonosításához a szövegekben, ahol kötött a fordítói szabadság és nem kell, vagy nem szabad kreatívnak lenniük. Meg kell ismertetni a hallgatókat azokkal az esetekkel is, amikor a terminologizáció szöveg szinten történik meg, azaz a szerző maga definiálja az adott fogalmat a szövegben. E kötött egységek esetében sem lehet a középiskolai tanulmányok során oly gyakran hallott biztatásnak eleget tenni és a „választékos stílus érdekében” szinonimákat használni. A szinonimák használatával a terminusok esetében a hallgatók megakadályoznák a terminusok kohézió teremtő erejének érvényesülését. Ugyanakkor azt is világossá kell tenni a hallgatók számára, hogy 1-1 terminus fordítása esetén lehet, hogy több jó megoldás közül is választhat a fordító, annak függvényében, hogy inkább a honosító vagy inkább az idegenítő fordítói stratégiát követi a terminus célnyelvi megfelelőjének kiválasztásakor (pl. *Head of Student Services – Head of Students’ Office; Krankenkasse: egészségpénztár – betegpénztár*).

Az elméleti alapok lefektetése mellett Fischer felhívta a figyelmet a gyakorlati munka jelentőségére is, érdemes például a hallgatókkal terminusokat gyűjteni – hasznos lehet például egy adott intézmény posztjainak, osztályainak összegyűjtése a forrás és célnyelven és annak órai megbeszélése. Az oktató készülhet újságcikkek címeivel, amelyek témáját meg lehet tippeltetni a hallgatókkal, vagy egy adott szakszöveg esetében meg lehet kérni a hallgatókat, hogy ők maguk keressék meg a szöveg azon részeit, amelyek szerintünk az órán közösen megbeszélendőek. Másik lehetséges gyakorlat a hallgatók között kiosztott párhuzamos szövegekben a terminusok megkeresése, illetve egymás-

nak megfeleltetése, e szövegek esetében a célnyelv és a forrásnyelv megállapítása. A szakfordítóképzésben adhatunk a fordítóknak Fischer szerint fordításjavítási feladatokat is, ahol bármilyen korábbi hallgatói fordítás felhasználható, azok hibáinak megkeresésével és megbeszélésével, hisz a fordítóknak azt is meg kell tanulniuk megítélni, hogy egy adott célnyelvi megoldás jó-e vagy sem. E feladatok segítségével fejleszthető a fordítók ön- és társas értékelése, illetve az egymással való együtt dolgozás során is szükséges kommunikációs készségük.

A harmadik előadó dr. Villányi József (DG TRAD, Head of Hungarian Translation Unit) volt, aki bepillantást nyújtott az unióban dolgozó mintegy 1200 magyar fordító és tolmács munkájába. Mint említette az EU a legnagyobb fordítói piac, ezért érdemes a képzés során is különös figyelmet szentelni az uniós joganyag fordítására, annak sajátosságainak és nehézségeinek megismerésére. Az uniós jog és a jogalkotás sajátosságait fordítási szempontból az önálló és nemzetek felett álló jogrendszer, az autonóm jogi fogalmak (pl. *együttdöntési eljárás*), és a saját jogi terminológia indokolja. Az EU-s jogintézményeknél, tisztségeknél az idegenítő fordítói stratégia jellemző a magyarban, mivel ezzel az eszközzel is éreztetni kívánják a fordítók a célnyelvi olvasóval, hogy az adott terminus nem a magyar jogrend vagy intézményrendszer része. Természetesen az uniós joganyag sem mentes a nemzetközi jogrendszerekkel való kölcsönhatástól (pl. *kabotázs*), de a terminológiaalkotásban tapasztalható problémák zöme a külső hatások mellett olyan okokra is visszavezethető, mint a nem szerves fejlődés, a kompromisszumos megoldások nagy száma, az átfogó jogi koncepció hiánya és a koherens fogalmi rendszer hiánya. A kompromisszumos, sokszereplős jogalkotás sajátossága továbbá, hogy gyakran a lobbisták a kezdeményezők. Mindennaposak a nyelvi nehézségek, mivel nem angol anyanyelvűek fogalmazzák az angol szövegezésű törvényeket (uniós angol), illetve nem jogászok szövegeznek az eltérő nyelvi változatokat. Az eltérő nyelvi változatok ugyanakkor egy jogi normát fednek le, mivel minden szövegezés egyformán hitelesnek minősül. A nehézségek sorát tovább bővíti a szövegtörések gyakori módosítása, ami aztán közvetlen befolyást gyakorol a jogi környezetre. Az egyes nyelvi változatok megalkotása a szoros határidők miatt mindenképpen csapatmunka, ezért a külső szereplőkkel (pl. horizontális osztályokkal) folytatott kommunikáció mellett szükség van az intenzív belső kommunikációra is, illetve a kritikai észrevételek helyes feldolgozásának megtanulására. Az uniós fordító napi szinten végez kutatómunkát és elemzést, illetve folyamatosan fejlesztí szövegszerkesztési és tipográfiai ismereteit is.

Az ebédszünet előtti utolsó előadó, dr. Mészáros Ágnes (BGF Gazdálkodási Kar) a diakrón szakszókincsvizsgálat elméleti és gyakorlati kérdéseit járta körül előadásában. Az egészség-gazdaságtan szakszókincsének változását az elmúlt 120 év (1891–2008) adatai alapján szerveződő korpusz segítségével vizsgálta. Elemzése során a következő szempontok vizsgálatának szentelt kiemelt figyelmet: a szakszókincs keletkezése, a terminusok általános vagy korlátozott használata és a terminus keletkezésének okai. Kutatásához felhasználta a nyelvtörténeti szótárak szóanyagát, bár azok viszonylag kevés szakkifejezést tartalmaznak. Mészáros vizsgálatai igazolták, hogy az egészség-gazdaságtan szakszó-

kincs neologizmusai mind az elmúlt 20 évben keletkeztek, hogy a korpuszban szereplő közgazdasági kifejezések 97 százalékban archaizálódtak, míg a jogi szakszókincs csak 20 százalékban. Mészáros szerint a mai leggyakoribb terminusalkotási mód a szószerkezetes kifejezés, amelyben nő a szószerkezetet alkotó tagok száma is. Új terminusokra az új tevékenységek megnevezése esetén van szükség, illetve megfigyelhető egyfajta cserélődés, egyszerűsödés a terminusok használatakor. A terminusalkotás további jellemzője, hogy a használat során megpróbáljuk kategorizálni a terminusokat, és egyre több tevékenységet igyekszünk kapcsolni egy bevált szakkifejezéshez (pl. *társadalombiztosítás, egészségbiztosítás, betegbiztosítás*).

A délutáni program a terminológiamenedzsment kérdését vizsgálta a cégek és fordítóirodák gyakorlatában. Faludi Andrea (LEG Zrt.) előadásában a fordítástámogató adatbázisokról beszélt. Ezek ismeretét különösen indokolja, hogy a fordítói munka közel 60 százalékát teszi ki az ezen adatbázisokban való keresés. Az azonos struktúrájú, gyors visszakereshetőségű adatbankok közül a fordítók zöme ismeri és használja a szótárakat, ontológiákat, párhuzamos szövegeket, fordítói memóriákat, és tezauruszokat. Egy Faludi által 100 gyakorló fordító körében végzett online kérdőív tanúsága szerint viszont ezen fordítóknak 50 százaléka csupán négy, vagy annál kevesebb adatbázist, míg 60 százalékuk azokból maximum csak hármat használ egyszerre. Ez annál is meglepőbb adat, mivel a megkérdezett 100 fordító összesen 89 adatbázist említett, melyek közül a használati sorrend tekintetében a linguee, a glosbe, az EUR-Lex portál, az IATE-adatbázis, a SZTAKI-szótárak, és a proz.com állnak az élen. A kérdőíves felmérésből az is kiderült, hogy a megkérdezett fordítók elsősorban kontextust keresnek, és csak másodsorban a célnyelvi ekvivalenst.

Az utolsó előadó, Demeczky Jenő (IBM Magyarország Kft.), *A szakfordítói munka szervezésének válaszai a gyorsuló műszaki fejlesztés kihívásaira* című prezentációja az IBM által honosított termékek kibocsátási gyakoriságának növekedése miatti, a folyamatos szoftver fejlesztésből adódó fordítói problémákra hívta fel a figyelmet. Mivel a folyamatos frissítések honosítása csak elektronikus környezettel lehetséges, hangsúlyosan merül föl a szoftverlokalizáció esetében a gépi fordítás használhatóságának kérdése, az egyedileg betanított, korlátozott tematikájú rendszerek alkalmazhatósága. A terminológia kezelő rendszerek bevezetésével kapcsolatban Demeczky elmondta, hogy a forrásnyelvi terminológiai munka meglete igen fontos, de ennek hiányában is érdemes a célnyelvi terminológiai munkát elvégezni és érdemes visszacsatolt rendszerben gondolkodni. A fordítások előkészítésekor a terminuskivonatoló programmal kigyűjtött terminusokat szakemberek szűrik, majd ezt követi az új terminusok esetében az ekvivalensek megkeresése, míg a régi terminusok célnyelvi ekvivalenseit a már létező szótárakból emelik be. A terminológusi munka során fontos forrást jelentenek az iparági szakszótárak, a szabványok és az adatbázisok. Míg a Microsoft cég esetében a véglegesített terminológiai adatok mindenki számára elérhetőek lesznek, addig az IBM csak a munkatársak számára hozzáférhető rendszert alkalmaz.

A rendezvényt délután kerekasztal-beszélgetés zárta, melynek moderátora dr. Kis Ádám volt, résztvevői pedig dr. Papp Eszter (LEG Zrt., KRE

BTK), Csőkör Ildikó (AUDI Akademie Hungaria Kft.), Vági-Benyó Adrienn (BOSCH SZIE), dr. Kis Balázs (Kilgray Fordítástechnológiai Kft.), Trucsán László (Mercedes Bens Hungaria Kft.). A kerekasztal résztvevői egyrészt ismertették az általuk képviselt vállalatoknál működő fordítói részlegek munkáját, a fordítandó dokumentumok típusait, illetve a terminusok kezelése esetében és a dokumentumok fordítása során használt segédeszközöket. A rendezvényt a késő délutáni zárásig élénk szakmai érdeklődés kísérte.